

ДО 85-РІЧЧЯ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ГРАБОВЕЦЬКОГО

Серед десятків талановитих учнів академіка Івана Петровича Крип'якевича особливе місце належить відомому українському історику, докторові історичних наук, професору, академіку Вищої школи України Володимирові Васильовичу Грабовецькому, заслуженому діячеві науки і техніки України.

Народився ювіляр 24 липня 1928 р. у містечку Печеніжин Коломийського району Івано-Франківської області в сім'ї Василя й Гафії Грабовецьких. Родина Грабовецьких мало чим відрізнялася від решти тодішніх селянських сімей Печеніжина – злидні й бідність постійно панували в сім'ї, до того ж Володимир був сьомою дитиною в родині. У рідному селі він закінчив початкову школу, а згодом навчався в Коломийській українській гімназії, Малій духовній греко-католицькій семінарії у Львові, у Винниківській середній школі робітничої молоді.

У школі Влодко, як його називали батьки й друзі, найбільшу прихильність виявив до історії. Зацікавлення історичним минулим він виніс із родини, що слугу добрим прикладом невмирущості національної традиції, історичного досвіду попередніх поколінь. Розповіді батька, колишнього стрільця УГА, активного діяча Українського національно-демократичного об'єднання про козаків, карпатських опришків, визвольну боротьбу українців за свою незалежність у 1918–1920-х рр., ознайомлення з опублікованими в першій третині ХХ ст. у Львові й Коломії книгами з історичного минулого українського народу, рідної Гуцульщини, світової історії – усе це стало визначальним для вибору подальшого життєвого шляху.

Закінчивши в 1947 р. Винниківську середню школу робітничої молоді, В.Грабовецький вступив на історичний факультет Львівського державного університету ім. І.Франка. Ще в студентські роки, спеціалізуючись у науковому гуртку кафедри історії України, він розпочав свої студії з історії опришківського руху, на чолі якого був знаменитий земляк Олекса Довбуш. По суті, ця тема стала основною “пожиттєвою” проблематикою наукових зацікавлень В.Грабовецького, його своєрідною “візитною карткою”.

Кінець 40-х – початок 50-х рр. ХХ ст. був надзвичайно складним періодом у житті науковців і студентів Львова, особливо це стосувалося гуманітаріїв. Представники центральних органів партійно-комуністичної влади продовжували вважати місцевих учених “українськими буржуазними націоналістами”. Репресії проти національно свідомої інтелігенції посилювалися після вбивства Я.Галана в 1949 р. Нещаслива доля не обминула й В.Грабовецького, якого також хотіли виключити з університету. Один із студентів якось заявив, що В.Грабовецький нібито поділяє ідеї “мюнхенської зграї”, тобто українських емігрантів, відвідує церкву та є “сином попа”. За тих історичних умов у Львівському університеті проходили збори, на яких піддавалися анафемі так звані “українські буржуазні націоналісти”. І тільки коли університетські чиновники на свої запити не отримали з місця народження В.Грабовецького необхідного їм підтвердження, студента залишили в спокої.

Після закінчення історичного факультету в 1952 р. В.Грабовецький був направлений на роботу вчителем історії в Новосварявську середню школу Жовківського району на Львівщині, де пропрацював до літа 1953 р. Учителюючи, він не полишав наукову роботу, студіював праці видатних представників традиційної української історіографії, зокрема, учня М.Грушевського Івана Крип'якевича. Останній тоді очолював Інститут суспільних наук АН УРСР і мав визнання в європейській історичній науці. Знайомство з І.Крип'якевичем спонукало В.Грабовецького перейти працювати в наукову академічну установу. 19 вересня 1953 р. президія львівського філіалу АН УРСР затвердила його на посаді молодшого наукового співробітника відділу історії України Інституту суспільних наук. Від того часу почався шлях молодого вченого до вершин наукової слави.

1953–1975-ті рр. – так званій “львівський період” у науковій діяльності Володимира Грабовецького. Дослідження опришківського руху, що поступово стало провідною науковою темою молодого історика, в умовах неофіційного табу на вивчення козаччини, середньовічної

історії загалом набувало особливого суспільного звучання. Перша стаття В.Грабовецького з'явилася на сторінках винниківської газети "Радянське життя" 24 грудня 1953 р. У центрі дослідження молодого вченого був славний український гетьман Богдан Хмельницький. Після опублікування низки статей у місцевій пресі середини 1950-х рр. про першодрукаря Івана Федорова, селянського бунтаря Устима Кармелюка, українського письменника Івана Франка та інших усе більшу й більшу увагу В.Грабовецького привертала славнозвісна постать Олекси Довбуша. Одна за одною виходять його статті й монографічні видання "Народний проводир Олекса Довбуш", "Народний герой Олекса Довбуш", "Новий документ про загибель Олекси Довбуша", "Рух карпатських опришків напередодні і в роки визвольної війни 1648–1654-х рр."

Починаючи з 1957 р., В.Грабовецький надрукував серію статей під рубрикою "Вивчай рідний край" на сторінках газети "Ленінська молодь". Це були змістовні історичні нариси про Нестерів, Винники, Белз, Городок, Звенигород, Золочів, Буськ, Брюховичі, Сокаль, Бібрку, Великі Мости, Яворів тощо. У 1958 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Інституту історії АН УРСР В.Грабовецький успішно захистив кандидатську дисертацію на тему "Селянський рух в Галицькому Прикарпатті в другій половині XVII ст.". Починаючи із цього часу, чітко викристалізувалися проблеми, над якими працюватиме вчений упродовж багатьох років: історія вірменських поселень у Галичині, рух опришків, гайдамаччина, вплив народно-визвольної війни Б.Хмельницького на західноукраїнські землі та ін. У 1962 р. була опублікована монографія В.Грабовецького "Селянський рух на Прикарпатті в другій половині XVII – першій половині XVIII ст.", що стала помітною подією в розвитку вітчизняної історичної науки.

Львівський період був надзвичайно плідним у науковій роботі В.Грабовецького. Крім вищеназваних праць, історик видав ще одну ґрунтовну монографію "Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI–XIX ст." (1966). Усього за період середини 1950-х – початку 1970-х рр. учений опублікував близько трьохсот наукових праць. Багаторічна плідна робота на науковій ниві мала своє логічне завершення. 30 вересня 1968 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Київського університету імені Тараса Шевченка В.Грабовецький успішно захистив докторську дисертацію на тему "Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI–XVIII ст."

Працюючи у Львові, В.Грабовецький поряд із науковою активно займався громадською роботою, був членом президії й головою секції історичних пам'яток Львівської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Протягом 1968–1974-х рр. відомий учений вів на Львівській студії телебачення тележурнал "Скарби народу", що користувався популярністю серед місцевих мешканців. У радянські часи в умовах потужної ідеологічної кампанії, яку проводили партійно-радянські органи, будь-яке незаідеологізоване слово про українських діячів, з історії України сприяло утвердженню української національної самосвідомості. Згадаймо, що в українських школах радянського періоду історія Української РСР висвітлювалася факультативно на тлі російської як сума місцевих подій.

У 1975 р. професор Володимир Грабовецький переходить на викладацьку роботу на історичний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В.Стефаніка, а в 1990 р. він очолив новостворену кафедру історії України. Приділяючи основну увагу викладацькій і науковій діяльності, учений займався громадською роботою, намагався підвищувати рівень вітчизняної історичної науки, інтерес до історичного краєзнавства. Так, він довгий час працював у складі Наукової ради в секції суспільних наук АН УРСР, був багатолітнім членом президії Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, пізніше вступив до Наукового товариства ім. Т.Шевченка, що відновило свою діяльність у Львові в 1990 р.

Становлення молодого української державності, більш сприятливі суспільно-політичні умови для наукової (у галузі історії) і громадської діяльності започаткували по-справжньому новий етап у житті та творчості відомого українського історика, дали змогу повною мірою розкритися його таланту як науковця, педагога, громадського діяча. За 60 років наукової діяльності з-під пера В.Грабовецького вийшло майже 1,5 тис. наукових і науково-популярних праць, у тому числі близько 60 монографій. Серед українських істориків-медієвістів, що

працюють над вивченням цього досить складного періоду в українській історії ще із середини 1950-х рр., творчий доробок професора Володимира Грабовецького виявився найвагомим.

Попри різноманітність напрямів дослідницької діяльності предметом наукових зацікавлень В.Грабовецького завжди залишалася історія рідної України. Зокрема, він опублікував понад півсотні наукових праць з історії Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. В.Грабовецький уперше в українській історіографії дослідив одне з найбільших повстань в Україні та Європі під проводом Мухи в окремій монографії “Селянське повстання на Прикарпатті під проводом Мухи 1490–1492-х рр.” (1979), яку високо оцінили спеціалісти в Україні й діаспорі. В.Грабовецький відомий також як дослідник запорозького козацтва, на цю тематику написав близько 80-ти наукових і науково-популярних праць. Мабуть, найповніше вчений опрацював добу Хмельниччини, якій присвятив монографію “Західноукраїнські землі в період народно-визвольної війни 1648–1654-х рр.” (1972).

Однак основною проблематикою досліджень Володимира Грабовецького стала історія багатовікового визвольного руху карпатських опришків, зокрема, діяльність Олекси Довбуша. В архівах дослідник виявив сотні нових документів про опришків XVI–XVIII століть, з них десятки – безпосередньо про Олексу Довбуша, якому присвятив майже 170 наукових праць. Проблеми опришківського руху автор узагальнив у двох монографіях: “Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI–XIX ст.” (1966) і “Олекса Довбуш” (1994). Вони стали новим словом в українській історіографії. В умовах партійно-тоталітарної диктатури важко переоцінити їхнє національно-культурне й виховне значення. За тих історичних умов О.Довбуш, опришківський рух стали символом нескореності нації та її боротьби за свободу, загострювали почуття національної свідомості.

В.Грабовецький доклав багато зусиль для вивчення історії Прикарпаття, що стало продовженням давньої традиції історичних досліджень країв і регіонів України, біля джерел якої були такі видатні вчені, як Михайло Грушевський, Іван Франко, Володимир Гнатюк, Іван Крип'якевич, Степан Томашівський та ін. Сьогодні не можна собі уявити історії Прикарпаття XVII–XVIII ст. без таких книг, як “Гуцульщина XIII–XIX століть. Історичний нарис”, “Нариси історії Івано-Франківська”, шеститомного видання “Нариси історії Прикарпаття”, тритомної “Ілюстрованої історії Прикарпаття”. На думку вченого, ґрунтовне вивчення історичної спадщини окремих регіонів має стати передумовою принципово нового концептуального осмислення історії України, її місця й ролі в минулому та сучасному геополітичному просторі.

Водночас у творчості В.Грабовецького нової динаміки набула українська історична урбаністика. Своїм історичним нарисом “Звенигород”, виданим ще в 1959 р., учений розпочав видання серії історико-краєзнавчих нарисів, які із часом переросли у фундаментальні монографії (“Історія Коломиї”, “Історія Калуша”, “Нариси історії Галича”, “Історія Івано-Франківська”), а також історії ряду сіл – Іванівці, Грабівка, Моринці, Підлисса та ін. Він є подвижником написання історії міст і сіл Прикарпаття, отримав звання почесного громадянина 13 населених пунктів України, як правило, у нашому краї. Є всі підстави стверджувати, що Володимир Васильович намагався гідно виконати заповіт свого вчителя Івана Крип'якевича щодо ґрунтового дослідження історичного минулого краю на рівні окремих міст і сіл.

Академік Володимир Грабовецький зробив чимало для розвитку української наукової біографістики. У своїх працях він висвітлив життя й діяльність багатьох національних героїв України – Мухи, Северина Наливайка, Гната й Семена Височанів, Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Данила Нечая, Олекси Довбуша, Івана Капуцака, Івана Смицнюка, Василя Баюрака, Івана Бойчука та багатьох інших. У науковому доробку вченого нараховується близько 50 наукових праць із проблематики спеціальних історичних дисциплін – історіографії, археографії, генеалогії, геральдики, хронології.

З початку 1990-х рр. В.Грабовецький виступив ініціатором й організатором ряду наукових конференцій. Після багатолітнього замовчування й фальсифікації історичного минулого України в умовах національно-державної незалежності важливо було зосередити зусилля науковців на найважливіших проблемах національної історіографії. У зв'язку із цим, уже в 1990 р. була проведена наукова конференція, присвячена 500-річчю селянського повстання під проводом Мухи. У 1991 р. організовано науково-теоретичні конференції, присвячені

125-річчю від дня народження визначного українського історика Михайла Грушевського, 105-річчю від дня народження академіка Івана Крип'якевича, у 1995 р. – наукова конференція до 120-річчя від дня народження Степана Томашівського, у 1999 р. – міжвузівська наукова конференція, присвячена 150-річчю українського історика Юліана Целевича.

Важливою сторінкою наукової біографії Володимира Грабовецького стала краєзнавчо-пошукова та музеєзнавча діяльність. Протягом 60-ти років він постійно збирав матеріали, що стосуються визвольного руху опришків, зокрема, виявив майже тисячу одиниць різних відомостей про О.Довбуша. З ініціативи В.Грабовецького, за його старанням та активною участю в 1995 р. в Івано-Франківську відкрито історико-меморіальний музей Олексі Довбуша, невеликий колектив якого веде значну патріотично-виховну роботу серед населення міста, у т. ч. підростаючого покоління. Уже не один рік учений докладає чимало зусиль для створення музею Івано-Франківська, але, на жаль, цю ідею поки що не вдалося до кінця зреалізувати.

Плідну дослідницьку працю він поєднує з підготовкою висококваліфікованих фахівців-істориків. Під його безпосереднім керівництвом із числа колишніх студентів виросла ціла історична школа, нове покоління українських науковців, які вивчають важливі проблеми історії України. Серед них уже відомі в краї та в Україні дослідники – Петро Сіреджук, Микола Вегеш, Василь Бурдуланюк, Василь Педич та багато інших. Не буде перебільшенням сказати, що практично кожен з прикарпатських істориків молодшої генерації так чи інакше формувався під впливом творчості В.Грабовецького.

Громадська діяльність науковця з 1966 р. тісно пов'язана з українським Товариством охорони пам'яток історії та культури. Сьогодні він почесний голова Івано-Франківської обласної організації національної спілки краєзнавців України. Дослідник був ініціатором спорудження пам'ятника Олексі Довбушу в рідному Печеніжині, увіковічення пам'ятних місць, пов'язаних з життям і діяльністю народного героя і його послідовників в Івано-Франківську, Космачі, Яремчі, де були встановлені пам'ятні обеліски, художньо-меморіальні дошки, причому це робилося навіть ще в радянський період, попри опір відповідних структур.

У часи національно-державного відродження України В.Грабовецький усі свої сили спрямовує на висвітлення маловідомих сторінок історії України, повернення забутих героїв національно-визвольного руху, діячів науки й культури. Одночасно веде популяризаторську роботу серед учителів, студентів, громадськості краю, виступає з авторськими програмами по радіо й телебаченню. Його активна понад півстолітня наукова та культурно-громадська діяльність високо оцінена на державному рівні.

У 1989 р. В.Грабовецького було нагороджено орденом “Пошани”. Він лауреат обласних краєзнавчих премій ім. Івана Вагилевича (1991) та академіка Івана Крип'якевича (1998), нагороджений медаллю на відзнаку плідної роботи на ниві охорони пам'яток історії та культури України (1992). У 1995 р. Указом Президента України В.Грабовецькому присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” за значний особистий внесок у розвиток національної освіти, запровадження сучасних форм навчання й виховання молоді. Того ж року Володимир Васильович був обраний академіком АН Вищої школи України по відділенню історії, філософії та права й затверджений загальними зборами Академії наук Вищої школи України 30 листопада 1995 р. У 1997 і 2001-му рр. ученого нагороджено почесним знаком Міністерства освіти і науки України “Відмінник освіти України”, у 1998 р. – орденом “За заслуги” III ступеня (з нагоди 70-річчя від дня народження, 50-річчя науково-педагогічної й громадської діяльності), а у 2008 р. – орденом “За заслуги” II ступеня. У 2000 р. з благословення Святійшого патріарха України Філарета В.Грабовецький отримав грамоту за заслуги перед Українською православною церквою Київського патріархату, а єпархія УГКЦ нагородила вченого ювілейною Золотою медаллю з нагоди 2000-ліття Різдва Христового. У 2003 р. Міністерство освіти і науки України відзначило Володимира Васильовича Почесною грамотою за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність. З 2004 р. В.Грабовецький – почесний доктор Ужгородського національного університету. У 2007 р. ухвалою вченої ради Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника В.Грабовецькому присвоєно звання “Почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника”. Того ж року

рішенням кафедри історії України цього вузу Володимирові Васильовичу Грабовецькому присвоєно звання “Почесний завідувач кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника”.

До свого 85-річчя академік Володимир Грабовецький підійшов з вагомим за змістом і величиною доробком. У дослідженні історії краю його вклад неоціненний, а обсяг зробленого вражає масштабністю й багатогранністю. Шістдесят років своєї подвижницької праці він віддав на вівтар вивчення славного історичного минулого рідного народу, підготовку нової генерації українських науковців, виховання студентів у дусі українського патріотизму. Незважаючи на поважний вік, учений продовжує працювати, йому понад усе хочеться завершити написання й видання нових праць з історичної регіоналістики, місцевої урбаністики, які б стали в нагоді для науковців, учителів шкіл, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Якщо провідні історики традиційної української історіографії (Михайло Грушевський, Микола Аркас, Наталя Полонська-Василенко, Дмитро Дорошенко, Іван Крип'якевич і деякі інші) наприкінці XIX – у першій половині XX ст. написали фундаментальні узагальнюючі праці з історії України (ця традиція була продовжена наступниками, особливо в період сучасної незалежності України), то професор Володимир Грабовецький зумів на виявлених ним нових архівних документах періоду середньовіччя й нового часу значно доповнити своїх попередників. По суті, його творчий доробок можна розглядати як окрему книгу багатовікової історії України, до того ж доповнену різноманітними ілюстраціями, старовинними гравюрами, картами, творами відомих українських художників. Відомому дослідникові пощастило протягом другої половини XX – початку XXI ст. зустрічатися з багатьма визнаними постатями, представниками еліти в Україні – від церковних ієрархів минулого до авторитетних сьогодні діячів науки й культури, що знайшло відображення в опублікованих спогадах ювіляра.

Наукова громадськість, колеги, учні та друзі сердечно вітають Володимира Васильовича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, щоб усе, за що взявся ювіляр, приносило тільки позитивні емоції й віру в майбутнє.

Ігор ЦЕПЕНДА,
доктор політичних наук, професор,
ректор Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника